GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ד, 2024
מספר השאלון: 1261
קובץ: תשובות סופיות

תנ"ך

שאלון 1261

הוראות לנבחן

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות. יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון (חובה) – (2×28) – 56 נקודות

פרק שני או פרק שלישי – (1×30) – 30 נקודות

פרק רביעי (חובה) – (1×14) – 14 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים, בלי תוספות ובלי תרגום. מותר להשתמש בתנ"ך שיש בו מפות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) אל תעתיקו את השאלה; כִּתבו את מספרה בלבד. (2) התרכזו בנושא. שימו לב לכתב, לכתיב ולפיסוק.

הערה: בקטעים מן התנ"ך השם המפורש בא בצורת ה'.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה. כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

כללי המענה במועד זה (חורף תשפ"ד – מועד המלחמה): ההנחיות המיוחדות מודפסות בשאלון עצמו ("שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות"), והן כללי המענה בפועל: שלוש שעות; פרק ראשון (בראשית, חובה) – 2 מתוך 4 שאלות, בכל שאלה כל הסעיפים (א' 8, ב' 10, ג' 10) = 56; שאלה אחת בלבד מן הפרק השני (שמות, שאלות 5–6) או מן הפרק השלישי (נושאי הבחירה, שאלות 7–11), כל הסעיפים (10 לכל סעיף) = 30; פרק רביעי (קטע להבנה ולניתוח, חובה) – סעיף א' חובה (8) ועוד סעיף אחד מתוך ב'–ד' (6) = 14. מסמך התובנות הרשמי של משרד החינוך (תחום הדעת תנ"ך) לחורף תשפ"ד, מיום 02.06.24, מזכיר את "הצמצום הניכר בחומרי הלימוד, הבחירה הרחבה ותוספת הזמן, בשל התקופה המיוחדת", ומציין לגבי שאלון 1261 כי "ניתנה בחירה רחבה ביותר". לא נמצא מסמך רשמי על הקלה נוספת מעבר למודפס.

הערה לפתרונות: בפסוקים המצוטטים השם המפורש נכתב בצורת ה', כמו בשאלון.

בהצלחה!

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

תשובות סופיות

פרק ראשון – בראשית (חובה)

שאלה 1

א. (1) אין לאברם זרע – יורשו יהיה עבד ביתו, אליעזר. (2) ההבטחה: היורש יהיה בנו הביולוגי ("אשר יצא ממעיך"); המראה: הכוכבים – זרעו יהיה רב מספור. כך ה' עונה גם על "מי יירש" וגם על "האם יהיה לי זרע".

ב. (1) לקחת חמש בעלי חיים, לבתר אותם ולהניח בתר מול בתר – הכנת טקס כריתת ברית: מי שעובר בין הבתרים נשבע ומקלל את עצמו שיהיה כמותם אם יפר. (2) "תנור עשן ולפיד אש" (סמל לנוכחות ה') עוברים בין הגזרים – ה' עצמו נשבע בשבועה החמורה ביותר; "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית... לזרעך נתתי את הארץ" – זו התשובה ל"במה אדע כי אירשנה".

ג. (1) ה' אינו מעניש עם לפני שחטאיו "הושלמו": "כי לא שלם עון האמרי עד הנה" – האמורי יגורש רק כשיגיע למלוא חטאו, אפילו במחיר דחיית ההבטחה לאברהם בארבעה דורות; עונש רק לפי מעשים ולא בטרם עת. (2) הקושי: שעבוד מצרים נגזר מראש, ומדוע להעניש? לפי שמות ג, ז המצרים חרגו – עינו, נגשו וגרמו מכאובים ("ראה ראיתי את עני עמי... מפני נגשיו"), ולכן "דן אנכי" – העונש הוא על האכזריות והעינוי שעשו בבחירתם.

שאלה 2

א. (1) יצחק רוצה לברך את עשו לפני מותו; המטעמים הם האמצעי ("ועשה לי מטעמים... בעבור תברכך נפשי בטרם אמות"). (2) רבקה רוצה שיעקב יקבל את הברכה; היא עצמה תכין את המטעמים "כאשר אהב" כדי שיצחק יברך את יעקב ("בעבור אשר יברכך לפני מותו").

ב. רבקה: (א) "עלי קללתך בני אך שמע בקלי" – דוחפת את בנה לרמות ולוקחת אחריות על המרמה; (ב) מלבישה את יעקב בבגדי עשו ושמה עורות גדיים על ידיו – מרמה אקטיבית של בעל עיוור. יעקב: "אנכי עשו בכרך" – שקר מפורש (או "כי הקרה ה' אלהיך לפני" – שימוש בשם ה' לשקר).

ג. (1) "כי הקרה ה' אלהיך לפני" – יעקב הזכיר את שם ה'; לפי רש"י עשו אינו רגיל לדבר כך, ולכן יצחק חשד ורצה למשש. (2) "הקל קול יעקב והידים ידי עשו"; השאלה החוזרת "אתה זה בני עשו"; "גשה נא ושקה לי בני" – הנשיקה כדי להריח ("ראה ריח בני כריח שדה").

שאלה 3

א. (1) ער מת בלי בנים – שמו ושושלתו עלולים להיכרת; יהודה מצווה על אונן לייבם את תמר "והקם זרע לאחיך". (2) יהודה חושש ששלה ימות גם הוא "פן ימות גם הוא כאחיו" (רואה בתמר סכנה); הוא שולח אותה לבית אביה כאלמנה "עד יגדל שלה בני" – דוחה את הנישואים.

ב. (1) י"ג–י"ט: יוזמת מהלך מסוכן – פושטת בגדי אלמנות, מתכסה בצעיף ויושבת בדרך כדי לפגוש את חמיה, ודורשת ערבון (חותם, פתיל, מטה). כ"ד–כ"ה: מול גזר דין "הוציאוה ותשרף" היא שולחת את הערבון בשקט – "הכר נא" – בלי לבייש את יהודה בפומבי, אף שחייה בסכנה. (2) עמדה: אינטרס אישי – "תקח לה פן נהיה לבוז" (חשש לשמו הטוב, שליחה בידי רעהו); אפשר גם: יושרה – שלח את הגדי כפי שהבטיח ("הנה שלחתי הגדי הזה").

ג. (1) "וירד יהודה מאת אחיו" – נפרד ממשפחתו (מיד אחרי מכירת יוסף); "וירא שם יהודה בת איש כנעני... ויקחה" – נשא כנענית, בניגוד לדרך האבות (אפשר גם: "והיה בכזיב בלדתה אתו" – נעדר מלידת בנו). (2) "צדקה ממני" – יהודה מודה בפומבי בטעותו ובצדקת תמר, מציל אותה ואת התאומים, ולוקח אחריות; בזכות זה זכה למעמד ולהמשך – ממנו יצא פרץ ושושלת דוד, ודמותו משתנה למנהיג אחראי.

שאלה 4

א. (1) בתחילה: אחד ילך להביא את האח הקטן וכל השאר ייאסרו; אחרי שלושה ימים: אח אחד ייאסר והשאר ילכו עם שבר ויביאו את הקטן. (2) "את האלהים אני ירא" – ירא אלוהים מתחשב ברעב של משפחותיהם ("הביאו שבר רעבון בתיכם") ואינו מעניש יותר מן הצורך; לכן הקל.

ב. (1) יוסף ציפה שיבואו (ידע שהרעב יביא אותם), ולכן זיהה אותם; הם לא העלו על דעתם שהעבד שמכרו הוא השליט. (2) בפרק לז יוסף מחפש את אחיו, הם מזהים אותו מרחוק ומתנכלים לו ולועגים לחלומותיו – הם בשליטה והוא חסר אונים; בפרק מב הם באים אליו, הוא מזהה אותם והם לא, הוא מתנכר ומדבר קשות ונזכר בחלומות שמתגשמים – הוא בשליטה. (ויתנכלו/ויתנכר).

ג. (1) יוסף התחנן לאחיו ("צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו") – בסיפור המכירה הוא אינו אומר מילה. (2) הפרט נחשף כשהאחים במצוקה ומתעורר בהם רגש אשמה – "אבל אשמים אנחנו"; בפרק לז המספר מדגיש את אטימותם ("וישבו לאכל לחם"), ובפרק מב חשיפת התחינה מבטאת את תחילת החרטה ואת מידה כנגד מידה: הם לא שמעו – ועכשיו לא שומעים להם.

פרק שני – שמות

שאלה 5

א. (1) "ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'" – להראות את כוחו ושלטונו, שמצרים יכירו בה'. (2) "ויהם את מחנה מצרים" או "ויסר את אפן מרכבתיו" – בהלה ושיבוש הרכב; התוצאה: "אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם" – המצרים מכירים בה', והמטרה מושגת.

ב. (1) המצוקה: לכודים בין צבא מצרים הרודף לבין הים, ונבהלים ("ויראו מאד"). תלונות: "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר"; "חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר". (2) העם התפצל לארבע עמדות סותרות – כל אחת מבטאת דרך מוצא נואשת (התאבדות בים, חזרה לעבדות, מלחמה אבודה, צעקה); הפילוג מראה בלבול ופאניקה ושאין שום פתרון טוב.

ג. מנהיג ראוי: מרגיע את העם ומחזק את אמונתו – "אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה'... ה' ילחם לכם". ביקורת: "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" – ה' מוכיח את משה על שצועק במקום להוביל את העם קדימה.

שאלה 6

א. ציות: פוסל שני לוחות, משכים ועולה להר "כאשר צוה ה' אתו". ייצוג העם: "ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה ערף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו" – מבקש סליחה ונוכחות ה' בשביל העם, ומכליל את עצמו בו.

ב. (1) האיסור: נישואים עם בנות יושבי הארץ (הכנעני). בשמות: הנשים יסיתו את הבנים לעבודה זרה ("וזנו בנתיו אחרי אלהיהן והזנו את בניך"). בבראשית: אברהם רוצה אישה ממשפחתו ("אל ארצי ואל מולדתי"), כדי לשמור על ייחוד המשפחה הנבחרת ודרכה, שלא תיטמע בעם שבתוכו הוא גר ("אשר אנכי יושב בקרבו"). (2) שמירה על זהות דתית ולאומית ייחודית, מניעת התבוללות ועבודה זרה – וכך קיום הברית עם ה' והמשך הירושה בארץ.

ג. (1) ה' חושש שהעם יאליה את משה ("יעשו אותך אלוה ויעבדוך"). הוכחה: משה היה ארבעים יום ולילה בלי לחם ומים, ועור פניו קרן – תכונות על־אנושיות, והעם ירא לגשת אליו. (2) המסווה: משה מכסה את פניו כשאינו מוסר דבר ה' – מסתיר את הקרינה ואינו מבליט את עצמו; וגם: הוא רק מעביר "את אשר יצוה" – שליח ה', לא אל. (אפשר גם: "ומשה לא ידע" – אינו מחפש פולחן לעצמו.)

פרק שלישי – נושאי בחירה

שאלה 7

א. (1) בבקעה; הן רבות מאוד ויבשות מאוד; רמז לחורבן ממלכת יהודה ולגלות בבל – מותם של רבים (אפשר: הרוגי המלחמה) וקריסת העם. (2) הרוח באה בהן, הן חיות ועומדות על רגליהן "חיל גדול מאד מאד"; רמז לתחייה הלאומית – שיבת הגולים לארץ (שיבת ציון).

ב. (1) העם – ייאוש: "יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו"; הדובר – תקווה ונחישות: "אני עוד אשנה / אני אגשים את חלומי". (2) ביחזקאל הרוח היא של ה' – "ונתתי רוחי בכם וחייתם": ה' מחיה, והאדם מקבל באופן סביל – אחריות מועטה. בשיר הרוח "בתוכי, במוחי, בנשמתי" – כוח פנימי של האדם, והוא שותף פעיל לגורלו ("אני, את והאל שלצידי") – אחריות רבה.

ג. (1) ייאוש ואובדן תקווה – "יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו"; עם שאיבד תקווה אינו שואף לשוב לארצו, מתבולל בין הגויים ונעלם. (2) מדינית: קיבוץ הגולים, שיבה לאדמה, "גוי אחד... ומלך אחד... ולא יחצו עוד" – עתיד לאומי ממשי מחזיר תקווה. (או) דתית: "ולא יטמאו עוד בגלוליהם... וטהרתי אותם והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים" – ה' לא עזב אותם, החטא נמחל והברית מתחדשת.

שאלה 8

א. (1) נבחר עוד לפני שנוצר ונולד – ייעוד קבוע מראש, לא בזכות מעשיו או בקשתו; ונביא "לגוים". (2) "לא ידעתי דבר" – ה': "הנה נתתי דברי בפיך" – הדברים יהיו של ה'. (או "כי נער אנכי" – "אל תאמר נער אנכי... כי אתך אני להצלך" – הסמכות והביטחון באים מה' השולח.)

ב. (1) "מצפון תפתח הרעה על כל ישבי הארץ"; ממלכות הצפון יבואו וישימו כסאם בשערי ירושלים ועל כל ערי יהודה (וגם: "לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס"). הסיבה: "על כל רעתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים" – עבודה זרה. (2) "נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל... ונלחמו אליך ולא יוכלו לך כי אתך אני" – נחוץ כי יעמוד מול מלכים, שרים, כהנים ועם, ויסבול התנגדות ורדיפה; והוא עצמו חושש.

ג. (1) "תאזר מתניך וקמת" (פס' יז) – היערכות ללוחם; "לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת" (פס' יח) – ביצורים במצור; "ונלחמו אליך ולא יוכלו לך" (פס' יט) – העם והמנהיגים יילחמו בנביא. (2) האיום: אם תפחד מהם – אשבור אותך ואבהיל אותך לפניהם. רד"ק ממתן: פותח בהבטחה – אם לא תירא ותבטח בי "אצילך מידם"; האיום מותנה בפחד ומוצג כתוצאה – ה' יפקיר אותו להם רק אם לא יבטח בו.

שאלה 9

א. (1) כלכלה: פאה, לקט, עוללות ופרט – "לעני ולגר תעזב אתם"; משפט: "לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט עמיתך". (2) בכלכלה יש פער – לעני ולגר אין קרקע ופרנסה, ולכן החברה נותנת להם יתרון כדי לצמצם את הפער ולשמור על כבודם; במשפט הצדק חייב להיות עיוור למעמד – כל הטיה, גם לטובת החלש, היא עיוות דין ופוגעת באמון.

ב. (1) "לא תלך רכיל בעמיך" – לא להפיץ רכילות; "לא תעמד על דם רעך" – לא לעמוד מנגד כשחיי הרע בסכנה. סיבה ותוצאה: רכילות עלולה להביא לשפיכות דמים (סכסוך, נקמה, הלשנה) – המרכל "עומד על דם רעהו". (2) החוק מפרש את האיסור כחובה אקטיבית להציל: כשאדם רואה אחר בסכנה חמורה ומיידית, ויש ביכולתו לעזור – עליו לעזור; אך בגבולות: רק אם אינו מסכן את עצמו או אחרים.

ג. (1) האחריות: להוכיח את החוטא – ללמדו "תוכחת מוסר" (ולא לשנוא אותו בשתיקה). הדרבון: "ולא תשא עליו חטא" – אם לא יוכיח, יישא בעצמו אשם על חטאו של רעהו. (2) "לא תקם ולא תטר... ואהבת לרעך כמוך" – אוסר להפוך את הכעס על החוטא לנקמה או לנטירה, ומחליף אותו באהבה; נחוץ כי שנאה מובילה למעשי פגיעה, מפרקת את החברה, והתוכחה עצמה עלולה להפוך לנקמה.

שאלה 10

א. (1) "ההרים הגבהים ליעלים סלעים מחסה לשפנים" – לכל בעל חיים מקום משלו (או עצים – קן לציפורים ולחסידה). (2) בלילה חיות היער והכפירים יוצאים לטרף; ביום הם נאספים למעונותיהם והאדם יוצא לעבודתו – חלוקת הזמן מונעת מפגש ועימות.

ב. (1) התהום כיסתה את הארץ והמים עמדו על ההרים – הם עלולים להציף ולכסות את הארץ; ה' גוער בהם, והם בורחים, ושם להם "גבול... בל ישובון לכסות הארץ". (2) מעיינות בנחלים משקים את חיות השדה, לידם שוכן העוף, והגשם מעליותיו משקה את ההרים ומשביע את הארץ.

ג. (1) "מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבדת האדם להוציא לחם מן הארץ". כן – "כלם אליך ישברון לתת אכלם בעתו... תפתח ידך ישבעון טוב" – ה' נותן מזון לכל ברואיו (אף שבפס' כט מתוארת התלות בו). (2) בפס' ה' הארץ יציבה לעולם "בל תמוט"; בפס' לב היא רועדת והרים עשנים ממבטו. פס' לה: "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם" – כוחו המרעיד מכוון נגד הרשעים; העולם יציב, וה' מפעיל כוח הרס רק כדי לסלק את הרע.

שאלה 11

א. (1) יום: "היום ההוא יהי חשך אל ידרשהו אלוה ממעל" – שיימחק ולא יאיר; לילה: "הלילה ההוא יקחהו אפל אל יחד בימי שנה" / "יהי גלמוד אל תבוא רננה בו" – שייעלם מלוח השנה ולא תהיה בו שמחה. (2) עמדה: לא – השטן טען שאיוב יקלל את ה' ("על פניך יברכך"), ואיוב מקלל את יומו בלבד, לא את ה'; אפשר גם: קרוב לכך – קללת חייו היא מחאה עקיפה על מעשה ה'.

ב. (1) מנוחה ושקט מן הסבל – "שכבתי ואשקוט ישנתי אז ינוח לי", "שם ינוחו יגיעי כח"; שוויון וחירות – "קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדניו", האסירים לא שומעים קול נוגש. (2) לאיוב המוות הוא יתרון – מנוחה ושחרור; לקהלת המוות הוא בעיה – הוא משווה בין החכם לכסיל ומבטל את ערך החוכמה והזיכרון ("ואיך ימות החכם עם הכסיל", "גם זה הבל"). אצל שניהם המוות משווה בין כולם, אך איוב רואה בזה נחמה וקהלת – סיבה לייאוש.

ג. (1) המשותף: הסובלים כולם, ואיוב בתוכם, חיים חיים שאינם רוצים בהם ומשתוקקים למוות שאינו בא; ה' נותן אור וחיים למרי נפש, ואיוב – דרכו נסתרה וה' "סך בעדו". (2) השורש בו"א: "תבא", "יבא לי", "ויבא רגז" – הסבל בא שוב ושוב, מכל כיוון, בלי הפסקה ובלי שאפשר לעצור אותו; לעומתו המוות המיוחל "איננו".

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח (חובה)

שאלה 12

א. (1) אין מים לעדה. התלונה: מדוע הביאו משה ואהרן את העם למדבר למות, ומדוע העלו אותו ממצרים למקום רע בלי זרע ופירות "ומים אין לשתות". (2) משה ואהרן ייקחו את המטה, יקהילו את העדה וידברו אל הסלע לעיניהם – והסלע ייתן מים לעדה ולבהמתם.

ב. (1) ה' ציווה לדבר אל הסלע; משה דיבר אל העם ("שמעו נא המרים") והכה את הסלע במטה פעמיים. (2) העונש: לא יביא את הקהל אל הארץ. לפי רשב"ם: קידוש ה' היה צריך לבוא "על ידי דיבוריכם על הסלע", ומשה הכה; ה' מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, ולכן נענש אף שטעה בשגגה.

ג. העונש: לא יביא את הקהל אל הארץ. ראיה: מיד אחר כך "וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום" – הוא ממשיך לנהל את המסע לארץ, במשא ומתן מדיני זהיר ("דרך המלך נלך...").

ד. (1) לעבור בארץ אדום ("נעברה נא בארצך") בדרך המלך. נימוק: קרבת משפחה – "כה אמר אחיך ישראל" (או: התלאות והסבל במצרים – פנייה לרחמים; או: התחייבות שלא יזיקו – לא בשדה ובכרם, ולשלם על מים). (2) "לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך" / "ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה" – סירוב ואיום צבאי.

כל הבגרויות בתנ"ך עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/tanach